

# י ש י ב ו ת ה מ ל י א ה

## הישיבה התשעים ושלוש

ביום י"ז במרחשון תשל"ב בשעות 3-7 אחה"צ בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: חבר הכבוד הא' יהודה בורלא.  
החברים האדונים אברמסון, בן-חיים, ברגרין, ייבין, מורג, מלמד, מלצר, קריב, רבין, ריבלין, שלי.  
החברים היועצים האדונים אירמאי, בן-שמאי, ברוידא, דותן, מיזלש, מיקם, סמילנסקי, פליישר, קדרי, רצהבי, שבטיאל.  
המנהל האמרכלי האדון בן-מנחם.  
חברי המזכירות: הגברות בהט, קלאר, רייך והאדונים איתן, אסטרמן, מדין, סיון.  
אורחים: מר מאיר רוטנברג ומשפחתו; האדונים מירקין, נדב, נשקס, סומך, שורר והגב' שי.  
הצטדקו על היעדרם האדונים אורבך, בלאו, בנעט והגב' גולדברג.  
האדונים סדן ושירמן בחו"ל.

- סדר-היום: א. שמונים שנה לייסוד ועד הלשון העברית  
ב. הודעה על בחירת חברים  
ג. הענקת פרס זאלצמאן לשנת תשל"ב והרצאת הא' מאיר רוטנברג על מפעלו המחקרי "כללים ועלמים בתחביר לשון המקרא"  
ד. אישור הצעת התקציב לשנת 1970-1971  
ה. מונחי ההידרולוגיה  
ו. מונחי הספרנות  
ז. הצעת הוועדה לתעתיק.

א. הא' בן-חיים: החלטנו לציין בישיבה מיוחדת את מלאות שמונים שנה לוועד הלשון. נשיא המדינה עתיד להזמין את חברי האקדמיה לישיבה חגיגת בביתו. לכבוד מאורע זה נוציא חוברת מיוחדת של לקט תעודות ומקורות על תולדות ועד הלשון, וממילא גם על תולדות הלשון העברית. אנו עומדים לפרסם גם חוברת ביבליוגרפית מיוחדת, שתכלול רשימה מסורטת ומוסברת של כל מעשי ועד הלשון והאקדמיה ללשון העברית במרוצת כל השנים בתחום המונחים. הדפסנו את החוברת הראשונה של זיכרונות ועד הלשון להפצה בציבור, וכן תצא לאור חוברת עממית על האקדמיה, שמכין אותה ד"ר סיון, ובה הסברת פעולותיהם של ועד הלשון והאקדמיה ופרקים בתולדות חידוש הלשון העברית.

ב. הא' בן-חיים: בהחלטה קודמת שלנו נאמר, כי הוועדה לבחירת חברים חדשים תוסיף לשמש בתפקידה, אלא שיש צורך לחדש את ההצעות. אני פונה אל החברים ומבקש מהם, שימציאו עד לישיבה הבאה של המליאה הצעות למינוי חברים חדשים לאקדמיה. בשנה זו יש 7 מקומות פנויים של חברים וכן של חברים יועצים. מן הראוי להזכיר, שהצעה כזו יש לה תוקף חוקי, אם שלושה מחברי האקדמיה חותמים עליה.

ישיבות המליאה

ג. הא' בן-חיים: פרס זאלצמאן נועד לעידוד המחקר בתחומיה הרבים של הלשון העברית, וחבר הכבוד של האקדמיה ללשון העברית מר שמחה זאב זאלצמאן העמיד קרן לתכלית זו, שפירותיה מוקדשים לעידוד האמור.

תקנון הפרס ע"ש שמחה זאב ומלכה זאלצמאן קובע, כי מדי שנה בשנתה יוענק פרס של 3000 ל"י, למחקר לשוני, אם יימצא הראוי לכך, והמחקר של שני סוגים הוא:  
א. חיבור, שנתחבר על עניין, שהציעה אותו האקדמיה ותכריזו עליו ברבים לשם תחרות סופרים.

ב. מפעל, שיציע בעליו תכניתו לפני האקדמיה ויתאר דרך הכנתו. הפרסים שחולקו עד עתה הם: מן הסוג הראשון:

פרס מחקר תשכ"ז, שניתן למר יוסף יצחקי בעד חיבורו על הנושא "דעותיהם של סופרי ההשכלה על הלשון העברית ודרכיהם בהרחבתה וחיידושה".  
מן הסוג השני, פרסי מפעל מחקרי:  
פרס תשכ"ה, שניתן למר אברהם בן יעקב על מפעלו המחקרי "היסודות העבריים בשפת הדיבור של יהודי בבל".

פרס תשכ"ו, שניתן למר גדעון הנמן על מפעלו המחקרי "תורת ההגה ותורת הצורות של לשון המשנה, כפי שהיא מסורה במשניות כ"י פארמה".  
פרס תשכ"ח, שניתן למר יצחק אביגורי על מפעלו המחקרי "היכל המשקלים".  
פרס נוסף מתוך כספים שנשארו מהכרות פרס תשכ"ד, שלא נמצא מחקר ראוי לו; פרס זה ניתן בשנת תשכ"ח לד"ר שלמה הופמן על מפעלו המחקרי "האינטונציה של השפה העברית, כפי הגייתה עתה בישראל".

עתה המועד להענקת פרס מחקר תשכ"ט ופרס למפעל מחקרי תש"ל. מוזכר ועדת הפרס, מר מדין, יקרא את החלטת ועדת השופטים.

הא' מדין קורא:

חברי ועדת השופטים לפרסי זאלצמאן תשכ"ט ותש"ל התכנסו ביום ג' באלול תשכ"ט ודנו בחיבור שהוגש להם על הנושא שהוצע לפרס מחקר תשכ"ט ובהצעות הנושאים למפעל מחקרי תש"ל.

חברי הוועדה, שנכחו בישיבה זו, הם האדוונים בלאו ורבין. הא' סדין, השוהה בחוץ לארץ חיווה דעתו בכתב.

החיבור שהוגש על הנושא "פעולת התיקונים בלשון מן תש"ח עד תשכ"ז ורישומה בהוראת הלשון בבית הספר" לא נמצא כשר לפרס. הוועדה הציעה להכריז הכרזה שנייה על פרס בנושא זה לשנת תש"א.

נדונו שש הצעות לפרס מפעל מחקרי תש"ל, והוחלט פה אחד לזכות בפרס את מר מאיר רוטנברג על מפעלו המחקרי "כללים בתחביר לשון המקרא".

עת"ח: חברי ועדת השופטים

יהושע בלאו, דב סדין, חיים רבין

הא' בן-חיים: אני שמח למסור למר רוטנברג את הפרס. אנו מאחלים לו שיבצע את המחקר בכבוד ויזכה להשלים אותו.

הא' מאיר רוטנברג מרצה על מפעלו

### כללים נעלמים בתחביר לשון המקרא

אישי האקדמיה הנכבדים, מורי ורבותי!

שמח אני, שניתנה לי ההזדמנות להביע מעל דוכן מכובד זה את תודתי למנהלת האקדמיה, שזיכתה אותי בפרס זאלצמן לשנת תשל"ל, ונתנה בכך אפשרות בידי לעסוק גם להבא במחקרי המקראי; - ואני תקווה, כי בהמשך עבודתי אניע להישגים, שיצדיקו את האמון, שמונהלת האקדמיה נתנה בי. וברשותכם, שומעים נכבדים, אסביר כאן את מחקרי, שאני עוסק בו זה שנים רבות.

כשהתחלתי במחקר זה, הצבתי לעצמי את המטרה להגיע לידי הבנת מספר רב ככל האפשר של המקראות, הנחשבים כסתומים, משום שהפירושים המסורתיים להם אין בהם כדי להניח את דעתו של בן זמננו, וכפי שיוצא לרוב מדבריהם, לא הניחו ביותר אף את דעתם הם; ואילו המפרשים החדשים טוענים לרוב, שהטקסט שלהם משובש הוא ומסורס. במאמצי להגיע לאותה מטרה נתברר לי, כי בתחביר לשון המקרא קיימים עשרים ושבעה כללים, שבעורתם ניתן לפרש חלק ניכר של אותם המקראות - וכללים אלה, אע"פ שאינם זהים עם חוקי לשון המקרא, שנקבעו עד היום על ידי חוקריה, אין להטיל בכל זאת ספק בנכונותם, היות שכל אחד מהם נובע ממאות או מעשרות רבות של מקראות, לפי פירושים סבירים של מפרשים קדמונים ואחרונים להם. כונתי לאותם הכללים, שאחד מהם ושני כללי משנה הנובעים ממנו תוארו על ידי במאמרי "הסומך הבודד במקרא, ריבוי וכינויו", שנתפרסם בחוב' תמוז תשכ"ח וחוב' תשרי תשכ"ט של "לשוננו"; ועוד אחד מהם מתואר במאמרי "מפתח לסתומות במקרא", שיתפרסם בחוברת הדו-ירחון "מולד", העומד לצאת לאור בימים הקרובים.

בעזרת עשרים ושבעה הכללים הנוכרים נתפרשו לי עד היום פרקים שלמים רבים מספרי המקרא הפיוטיים באופן שיש בו, לדעתי, כדי להניח את דעתו של בן זמננו. כעת אני עוסק בחיבורו של ספר, שבמבואו יהיו מתוארים כל הכללים הנוכרים, ובגופו ימצא פירושי לספר א' של תהלים, המבוסס בעיקרו על אותם הכללים - ומי שיסכים עמי בדבר נכונותם של עשרים ושבעה הכללים, שעמדתי עליהם במחקרי, עשוי פירושי ל-41 הפרקים של ספר א' של תהלים להניח את דעתו לא פחות משמניח את דעתו, למשל, הפירוש המקובל לפרק קמ"ו של תהלים, שהוא אחד מפרקי תהלים שבתפילת שחרית, המובנים לכל מתפלל.

כמדגם מפירושי זה ברצוני להביא כאן את פירושי ליחידה עניינית אחת שלמה, ובדין היה, שהמדגם הזה יהיה פירושי לאחד הפרקים של ספר א' של תהלים, אלא שדבר זה אין בידי לעשות במעמד זה, מכיוון שפירושי לכל אחד מאותם הפרקים מבוסס הוא על מספר גדול או קטן יותר של הכללים הנוכרים, שאת תיאוריהם עדיין לא פרסמתי, ומחמת מיעוט הזמן שלרשותי נבצר ממני להביא כאן תיאורים אלה, ולו רק בקיצור נמרץ. לפיכך אסתפק בהדגמת פירושי המבוסס על הכללים הנוכרים על ידי הבאת פירושי ליחידה שלמה אחרת מתוך הספרים הפיוטיים של המקרא, שהיא גם קצרה ביותר - ולמטרה זו מתאים ביותר אחד המשלים הבודדים בס' משלי.

וכך בחרתי, כמדגם מפירושי למקראות הסתומים, המבוסס על הכללים הנוכרים, במשל, שהרישא שלו היא: "הון עשיר קרית עזו", והוא מופיע בספר משלי בשתי ואריאציות: "הון עשיר קרית עזו, מחתת דלים רישם", מש' י, טו, ו"הון עשיר קרית עזו, וכחומה נשגבה במשפתו", מש' יח, יא.

הפירוש המקובל ל וואריאציה הראשונה, ר"ל למשל "הון עשיר קרית עזר, מחתת דלים רישם", הוא: הון העשיר הוא קרית העזר שלו, המבצר שלו, כיוון שבעזרתו הוא יכול לפדות את נפשו מכל צרה, בעוד שריש הדלים, העוני שלהם, הוא מחיתתם, אסונם, כיוון שבבוא עליהם צרה, אין להם במה לפדות את נפשם. כל המפרשים, שראיתי את פירושיהם ל ס' משלי, מפרשים את המשל הזה בצורה כזאת, וחילוקי הדעות שביניהם מוגבלים לפרטים לא מהותיים בלבד. לכאורה לא הייתי צריך אפוא להביא, כמדגם מפירושי למקראות סתומים, את פירושי למשל הזה, שהרי אין הוא נחשב כלל וכלל כסתום, אלא להפך – כמשל מובן כל צורכו. מכל מקום בחרתי דווקא במשל הזה כדוגמה, משום שאני טוען, שפירושו, שהבאתיו זה עתה, ושנתקבל על כל המפרשים, אינו נכון כלל וכלל – כשם שגם לגבי משלים רבים אחרים של ס' משלי, הנחשבים כמוכנים כל צורכם, משום שכל המפרשים מסכימים לפירושים המקובלים להם, אני טוען, כי אותם הפירושים אינם נכונים. טענתי זו מבוססת היא על דלות התוכן וחיוורת ההשמעה של כל המשלים מסוג זה, כלו' על חוסר היכולת להשיב תשובה של ממש על השאלה: מאי קא משמע לן? מה משמיענו המחבר במשל מובן לכאורה זה? לדוגמה, אין זה מתקבל על הלב כלל וכלל, כי במשלי י, טו, למשל, לא ביקש מחברו להשמיענו אלא זאת, שההון מביא לאדם תועלת מרובה בחייו, ובגלל זה גורלו של העני רע הוא ומר. וכי מי בער ולא ידע זאת?! בספר חכמה מובהק כספר משלי אין מקום, לדעתי, למשל בלתי מחדש כלום כזה, כשם שאין בו, לדעתי, מקום לאמירה סתמית, ולו גם בסגנון של דברי חכמה, כי בן חכם גורם להוריו נחת רוח, ואילו בן כסיל גורם להם צער; כי דרכו של הצדיק ישרה היא, ואילו דרכו של הרשע מלאה חתחתים; וכדומה. אבל לא רק בגלל קושי זה הפירוש המקובל למש' י, טו נראה לי לא נכון. מה שקשה לי בעיקר באותו פירוש הוא, שמחברו של ס' משלי, שהקדיש חלק רב כל כך מספרו כדי להוכיח, כי דרכם של הרשעים מוליכה אותם לכישלון ולאבדון; מחבר זה, שכתב בפסוק כח של פרק יא: "בוטח בעשרו הוא יפל, וכעלה צדיקים יפרחו", כאילו שכח כל זה במשל שלפניו והרים בו על נס את החשיבות המרובה הנודעת להן ולעושר בדרכו של האדם בחיים, מבלי שמצא לנכון להסתייג לפחות מרכישתו של ההון הזה בדרכים פסולות, ומתוך התעלמות מוחלטת מכך, שההכרה בחשיבותו הגדולה של ההון והעושר לאושרו של האדם עלי אדמות הרי היא, למעשה, תורת חייהם ועיקר אמונתם של אותם האנשים, שהוא קורא להם בספרו "רשעים".

גם הפירוש המקובל לוואריאציה השנייה של המשל הנידון, ר"ל למלים "הון עשיר קרית עזר, וכחומה נשגבה במשכתו" שבמשלי יח, יא, אינו תורם מאומה ליישוב התמיהות שהעליתי. גם במשל זה כל המפרשים מאוחדים בדעה, כי מורמת בו על נס התועלת הגדולה, שההון מביא לבעליו, ודעותיהם חלוקות רק לגבי ניקודה של המלה "במשכתו", שיש שמקבלים את הניקוד המסורתי "בְּמִשְׁכָּתוֹ", ומפרשים כי במשכתו, ר"ל במחשבתו (או בדמיונו) של העשיר ההון הוא כחומה נשגבה – פירוש שלא זו בלבד שאין לפיהו במשל כל רעיון של ממש הראוי להישמע, אלא שהוא גם דחוק ביותר; ויש שמנקדים את המלה "בְּמִשְׁכָּתוֹ", כפי שניקודה המתרגם הארמי והוולגאטה, ומפרשים, שבמשוכתו, ר"ל בנדרו, העשיר רואה את עצמו נשגב כמאחורי חומה – פירוש שגם הוא אינו רק בלתי סביר אלא גם בלתי אפשרי, שהרי בס' משלי שבידנו כתוב "נשגבה" ולא "נשגב".

עכ"פ הפירושים, שהבאתי כאן, הם הפירושים המקובלים לשתי הוואריאציות של המשל הנידון, ופירושים אלה בשום אופן אין בהם כדי להתקבל על לבנו, ולו רק משום כך שאין להעלות על הדעת, כאמור, כי מחברו של ס' משלי הפליג בחשיבות היתרונות, שההון מעניק לבעליו, מבלי שהסתייג לפחות, ולו רק ברמו, מרכישת ההון הזה בדרכים לא כשרות.

אני, כשביקשתי לעמוד על כוונת המחבר בשתי הוואריאציות של המשל הנידון והתעמקתי בדבריו, נתברר לי, כי שתיהן עשויות הן להתפרש בצורה שיש בה כדי להניח לגמרי את דעתנו, אם נניח, שבכל אחת מהסיפות של שתי הוואריאציות האלה חסרה מלה, וכי כדי להבין את האמור בהן, עלינו להשלים את המלה הזאת – כשם שהשלימו המפרשים מלים באלפי מקראות אחרים, כדי להבין את האמור בהם.

לאמור, בוואריאציה הראשונה של המשל הנידון עלינו להשלים בסיפא את המלה "קרית" המצויה ברישא ולהבין את המשל הזה כאילו היה כתוב: "הון עשיר קרית עזו, מחתת דלים [קרית] רישם", וזאת לפי הכלל התחבירי של לשון המקרא, שעמדו עליו כל המפרשים וכינוהו: "מושך עצמו ואחר עמו", ואף פירשו לפיהו במאות מקראות. בין היתר פירשו, למשל, לפי הכלל הזה ראב"ע, בעל המצודות, המאירי, כהנא ואחרים במש"י, כד, כל"ו הם פירשו שם כאילו היה כתוב: "יד חרוצים תמשול, ו[יד] רמיה תהיה למס", אע"פ שהמלה "יד" אינה מצויה בסיפא של המשל הזה. וכאן עליי להעיר, כי המפרשים אמנם פירשו, כאמור, לפי הכלל הזה במאות מקראות, אלא שמחמת חוסר השיטתיות בפרשנות המקרא הקיימת לא ניסו מפרשים אלה עצמם לפרש לפי הכלל הזה גם במאות מקראות אחרים, הנחשבים כסתומים, והמתפרשים גם הם יפה לפיהו.

ובוואריאציה השנייה של המשל, שבה הניקוד הנכון הוא, לדעתי: "בְּמִשְׁפָּחוֹת", כפי שניקדו המתרגם הארמי והולוגאטה, עלינו להשלים לפני "משכתו" את הנסמך "אֲחֻזת" – וזאת לפי הכלל, שאמנם לא עמדו עליו המפרשים, אך פירושיהם עולים עמו בקנה אחד ביותר מ־700 מקראות, הכלל שתיארתי במאמרי ב"לשוננו", שהזכרתי לפני כן, ושלפיהו הרבה המחבר המקראי להשמיט נסמך מתוך משפטו, לפי שהיה סבור, כי נסמך זה מובן הוא מאליו. אם אנו מניחים את ההנחה הזאת, כי בשתי הוואריאציות של המשל הנידון חסרות מלים, שעלינו להשלימן – הן מתפרשות, כאמור, באופן שיש בו כדי להתקבל לגמרי על דעתו של בן זמנו.

אחרי האמור יכול הייתי לעבור להבאת פירושי לשתי הוואריאציות של המשל הנידון, אלא שלפני כן עליי עוד להבהיר את הוראות הצירופים [קרית] רישם ו[אחוזת] משכתו, המתקבלים בסיפות של שתי הוואריאציות, לאחר שאנו משלימים בהן את המלים "קרית" ו"אחוזת".

ובכן, ההוראה של "קרית רישם" היא: שכונת רישם, כל"ו שכונת העוני שלהם, וזאת משום שהשם "קריה" אינו כינוי לעיר מסודרת דווקא, אלא לכל מקום יישוב, שיש בו בתים מקורים, ולא חצרות שאינן מכוסות תקרה. והראיה, שבירושלמי סנהדרין א, ג מצינו: "מעשה בעשרים וארבע קריות של בית רבי שנכנסו לעבר שנת בלוד", ושם הרי ברור, שהשם "קריות" אינו אלא כינוי לכפרים או ליישובים לא־חשובים אחרים.

וההוראה של "אחוזת משכתו" היא: אחוזת המשוכה שלו, כל"ו אחוזתו הפרטית, שכדי למנוע דריסת רגלי זרים בה הוא מקיפה במשוכה. וכדי שפירוש זה של המלה "משכתו" יתקבל על לב השומעים, ברצוני להוסיף, שגם בכתוב: "ולתת לנו גדר ביהודה ובירושלם" שבעזרא ט, ט, שלפ"א בן־יהודה הוראת "גדר" שם היא אחוזה, עלינו, לאמתו של דבר, להשלים לפני "גדר" את הנסמך "אחוזת" ולהבין את הכתוב, כי מלכי פרס נתנו לישראל אחוזת גדר, כל"ו אחוזת פרטית, שבכדי למנוע דריסת רגלי זרים בה הקיפוה בגדר. ויורשה לי להוסיף כאן עוד, כי גם את השם המקראי "גבול" ואת השם התלמודי "תחום", הקרובים בהוראתם ל"משוכה" ו"גדר", ושכידוע יש שהם מורים על קו גבול ויש שהם מורים על שטח גיאוגרפי מסוים, כגון ב"ויבקשו נערה יפה בכל גבול ישראל" מל"א א, ג או ב"הנודר מן העיר מותר להיכנס לתחומה" נדרים ז, ה, אין להבין אלא על ידי השלמת הנסמך "שטח" לפניהם. לאמור:

ויבקשו נערה יפה בכל [שטח] גבול ישראל, הנודר מן העיר מותר להיכנס [לשטח] תחומה. וכעת, לאחר שהבהרתי את הוראות הצירופים "קרית רישם" ו"אחות משכתו", אביא לפני השומעים הנכבדים את פירושי לשתי הוואריאציות של המשל הנידון:

הפירוש של "הן עשיר קרית עזו, מחתת דלים [קרית] רישם", לפי צורת הכתוב במשלי י, טו, לאחר שאנו משלימים בסיפא שלו את המלה "קרית", הוא: הן העשיר, הן העיקרי שלו, אינם כספו ונכסיו הרבים, אלא קרית עזו, העיר המבוצרת, שהוא מתגורר בה, מאחר שבעיר כזאת קיימת הגנה ציבורית מאורגנת, השומרת על חיי המתגוררים בה ועל רכושם מפני גנבים ושוודדים, וללא הגנה כזאת אין ערך לכספו ונכסיו, ויהיו רבים ככל שיהיו; כיוצא בזה, מחיתת הדלים, האסון העיקרי שלהם, אינם העוני והמחסור שלהם, אלא קרית רישם, שכונת העוני, שהם מתגוררים בה, מאחר שבשכונת כזאת אין כל הגנה ציבורית, וחיי המתגוררים בה, וכן המיטלטלים המועטים שלהם, מופקרים בה לכל גנב ושוודר.

הפירוש של "הן עשיר קרית עזו, וכחומה נשגבה ב[אחות] משכתו", לפי צורת הכתוב במשלי יח, יא, לאחר שאנו משלימים בסיפא שלו את הנסמך "אחות" לפני "משכתו", הוא: הן העשיר, הן העיקרי שלו, אינם כספו ונכסיו הרבים, אלא קרית עזו, העיר המבוצרת שהוא מתגורר בה, מאחר שבעיר כזאת קיימת הגנה ציבורית מאורגנת, השומרת על חיי המתגוררים בה ועל רכושם מפני גנבים ושוודדים, וללא הגנה כזאת אין ערך לכספו ונכסיו, ויהיו רבים ככל שיהיו; וכחומה נשגבה באחות משוכתו היא, כל' ועיר מבוצרת זו חשובה לחיי העשיר ורכושו לא פחות מחומה, שהוא מקים לו באחותו הפרטית, והעולה לו בכסף רב.

בסיכום, לפי הפירוש שלי, בוואריאציה הראשונה של המשל המחבר בא להוכיח לו לאדם שאמצעיו מועטים, כי ישיבתו בשכונת העוני המזוהת היא הגורם העיקרי לדלותו וצרותיו, ולכן עליו לעשות כל מאמץ אפשרי, כדי לעקור דירתו משכונת העוני ולגור במקום, שקיימת בו הגנה ציבורית מאורגנת. בוואריאציה השנייה, לעומת זה, המחבר מייעץ לאדם, שהוא בעל אמצעים, שבמקום להשקיע כסף רב בהקמת חומה באחותו הפרטית, כדי שתשמור על חייו ורכושו מפני גנבים ושוודדים, כדאי לו יותר שילך לגור במקום שקיימת הגנה ציבורית מאורגנת, מאחר שמקום כזה מעניק לחייו ולרכושו של המתגורר בו הגנה לא פחות טובה, ובמחיר קטן בהרבה. אכן אני סבור, שעל ידי התעמקות מתאימה בדברי הכתובים, על ידי גילוי סגולותיה המיוחדות של לשון המקרא, שעדיין נסתרות הן מאתנו, ועל ידי שימוש בסגולות אלה בשיטתיות – יכול נוכל להגיע לידי כך, שנבין את חלק הארי של סתומות המקרא כצורתם בספרי המקרא שבידנו, ולא נודקק להצעות תיקונים בטקסט האותיות שלהן.

הא' בן-חיים: אני מודה על ההרצאה רבת העניין ורבת החידושים. זהו רק חידוש אחד מן החידושים הרבים שיש עמו בכתוב. לכשיופיע מחקרו בדפוס, יהיה תרומה לחקר הסגנון של המקרא. יישר כוחך.

**אומדנת התקציב לשנת 1970/71**

ד.

**הוצאות**

			<b>I</b>
			<b>מינוח, דקדוק ושירות לציבור - א. העבודה המדעית</b>
	126,000		1. משכורת
	31,500		2. הוצאות סוציאליות
	17,000		3. תחזוקת הספרייה
	177,000	2,500	4. ספרות מקצועית לעובדים
			<b>- ב. פרסומים: הדפסה ושכר סופרים</b>
	10,500		1. זיכרונות האקדמיה
	26,000		2. "לשונו"
	13,000		3. "לשונו לעם"
	16,000		4. דפי "למד לשונך"
	24,500		5. מילונים מקצועיים
292,000	115,000	25,000	6. סדרת מקורות ומחקרים
			<b>II</b>
			<b>המילון ההיסטורי - א. העבודה המדעית</b>
	137,500		1. משכורת
	34,500		2. הוצאות סוציאליות
	2,000		3. ספרות מקצועית לעובדים
	178,500	4,500	4. שכר עריכה ושונות
			<b>- ב. עבודת המיכון</b>
	31,500		1. משכורת
	8,000		2. הוצאות סוציאליות
	8,000		3. מכונות יב"מ (דמי שימוש)
	38,000		4. מחשב אלקטרוני (דמי שימוש)
289,000	110,500	25,000	5. ציוד להפעלה ושונות
			<b>III</b>
			<b>פרסים למחקר</b>
3,000	3,000	3,000	1. פרסים מקרן זאלצמאן
			<b>IV</b>
			<b>אמרכלות</b>
	93,000		1. משכורת
	23,000		2. הוצאות סוציאליות
	13,000		3. נסיעות והוצאות לשיבות
	7,000		4. ציוד משרדי
	11,000		5. טלפון ודואר
	1,500		6. ביטוח הבניין והרכוש
	1,500		7. ביקורת חשבונות
	9,000		8. לשכת תל-אביב
	5,000		9. תחזוקת הבניין והגינה
	166,000	166,000	10. שונות
	<u>166,000</u>	<u>166,000</u>	
	<u>750,000</u>		לי"י

ישיבות המליאה

הכנסות		
		א. הקצבות
	450,000	הממשלה (משרד החינוך והתרבות)
475,000	<u>25,000</u>	הסוכנות היהודית
		ב. השתתפות מוסדות בפעולות
	105,000	קרן אבי המשך
	50,000	מוסד ביאליק
	30,000	קרן זיכרון לתרבות ישראל
	26,000	שירות השידור
235,000	<u>24,000</u>	הטכניון
		ג. תרומות
	3,000	מתורמים בארץ
18,000	<u>15,000</u>	מתורמים בחו"ל
		ד. מכירות מפרסומים
19,000	<u>19,000</u>	
		ה. ריבית מקרן פרסים ע"ש זאלצמאן
<u>3,000</u>	<u>3,000</u>	

750,000 ל"י

הא' בן-מנחם: התקציב שהונח לפניכם - ומדובר בתקציב שייכנס לתוקף ב-1.4.1970, שהוא ראש שנת התקציב של המדינה - שונה מן התקציב הקודם בכך, שהעזו להגדיל את ההוצאות וכמובן לדאוג בהתאם לכך גם לכיסוי ההוצאות על-ידי הכנסות. הגדלנו את סעיפי ההוצאה ב-23.5% בהשוואה לתקציב השוטף, או צופים, כפי שהכול צופים, להתייקרות בשנת 1970, וחשבנו שאנו זקוקים לתוספת של 5%-7.5% כדי לקיים את הפעולות הקיימות, גם אם לא נרחיב את תחומי הפעולה. נוסף לכך אנו מעזים להרחיב את מסגרת העבודה בגבולות של 15%-17% נוספים. אני מבקש לציין, שכל הגידול הזה חל על תחומי הפעולה המדעיים של האקדמיה, ולא על האמרכלות, וההוצאות האמרכליות לא תנדלנה אלא כפי ההתייקרות שדיברתי עליה בערך 6%-6.5%.

שלא כמו בשנה זו התקציב הבא אינו כולל את הסעיף של קרן הבניין. הוצאנו סעיף זה מן התקציב. הכוונה לבניין, שכבר הוחל בחפירת יסודותיו, ושהוא מיועד למפעל המילון ההיסטורי, כדי לאפשר את התרחבות העבודה. עם זה תוקם בו יד אליעזר בן-יהודה מטעם עיריית ירושלים. נתקלנו בקשיים רבים, וחלף זמן רב, עד שהגענו לכלל אפשרות של בנייה. הנה בימים אלה החלה מלאכת הבנייה, ואנו מקווים, כי באמצע הקיץ, בחודש יוני או יולי, תוכל האקדמיה לחנוך את הבניין ולהרחיב את פעולתה גם בבית החדש.



הצעת התקציב לפרטיה הובאה לפני הוועד האמרכלי ולפני המנהלה, ושני המוסדות אישרו אותה. נשמח, אם גם המליאה תאשר את התקציב כמוצע.

הא' בן-חיים: אני מבקש להעיר, שהעבודה הגדולה בעיניי הנעשית מטעם האקדמיה היא בהתנדבותם של החברים. לצערנו, אין לנו אמצעים כדי להגדיל את המנגנון, שהוא הכרחי, ובפרט במסגרת המדעית.

הא' דותן: אני מבקש לשאול על שני סעיפים בתקציב ההוצאות. א) סעיף 6.2.I - סדרת מקורות ומחקרים - 25,000 ל"י - מה הם הספרים העומדים להתפרסם בסדרה זו השנה? ב) בסעיף 3.א.I - תחזוקת הספרייה - הסכום - 17,000 ל"י נראה לי גדול לצורכי תחזוקה בלבד. מה בעצם כוללת תחזוקה זו?

הא' בן-מנחם: הסעיף "סדרת מקורות ומחקרים" לא היה בתקציב השוטף, והציע אותה פרופ' בן-חיים כדי לכלול כאן סכום, אשר יאפשר לעסוק בהוצאת סדרה זו, אשר ודאי תובא לפני האקדמיה, כמו עד כה. ואשר לשאלה השנייה - יש לנו כמה ספריות שלמות שקיבלנו ושקיננו, ואינן מסודרות. יש צורך לסדר את הספריות האלה ולהפכן לספרייה אחת בעלת קטלוג, ספרייה ששומרים עליה, מחויקים אותה ודואגים לספריה שלא יתקלקלו. כל זה יהיה אפשרי לאחר השלמת הבניין החדש. ישיבות המליאה תועברנה מן האולם, שאנו יושבים בו עתה, לאולם על שם אליעזר בן-יהודה, והאולם הזה ישמש לספרייה של האקדמיה. לשם כך דרוש הסכום שהוכנס לתקציב.

הא' בן-חיים: יש שתי ספריות השמורות עדיין במרתפים, ואין להן מקום מתאים: הספרייה של ילון והספרייה של אליעזר בן-יהודה. ומלבד זה אנו רוכשים ומקבלים ספרים כל הזמן. אני מבקש להבהיר את הנקודה השנייה, שהעלה הא' דותן. איננו מפרסמים כל שנה ספר חדש באותה סדרה של ספרי מקורות ומחקר. אלה ספרים יקרים מאוד. הוצאה לאור של ספר בסדרה זו יכולה לעלות 50 אלף לירות ויותר. במקום לשמור על קרן קבועה שתעמוד לרשות ועד הפרסומים, הוסכם, שמעתה ייכלל סעיף מסוים בתקציב השנתי למטרה זו, שלא יוצא, אלא יהיה שמור ויועבר משנה לשנה.

הא' אברמסון: יש הצעות לפרסומים, שלא אושרו עדיין. ועד הפרסומים - בגלל סדרי עבודה מסוימים - צריך לקבל חוות-דעת של קריינים על כל הצעה, ועל כן משתהית ההחלטה לחיוב.

הא' בן-חיים: מעתה יהיה סכום שמור ומצטבר, ויהיה אפשר לפרסם מחקרים. הסכום אינו כולל את עבודות האקדמיה, אלא מחקרים של יחידים.

הא' דותן: זה שנים אחדות אנו מעניקים לאנשים שונים את פרס ואלצמאן. האם יש לנו דין-וחשבון על פירותיו של אותו פרס כספי? האם פורסמו מחקרים בעקבות ההקצבות שניתנו? האם יש מעקב אחרי עבודתם של מקבלי הפרס?

הא' בן-חיים: אין התנאה בתקנון הפרס, שהספרים אמנם יפורסמו מטעם האקדמיה. אם מציעים ספר ראוי, תשתדל האקדמיה לעזור בפרסומו. אני יודע, שאנשים מקבלי הפרס עדיין עובדים על מחקריהם.

הא' רבין: מה היו תשובותיהם של מקבלי הפרס על הפניות?

הא' איתן: הייתה תשובה של מחבר אחד, והוא אמר שהוא ממשיך במחקרו, אבל רק

ישיבות המליאה

עכשיו, משניתן לו להתמסר לעבודה, הוא רואה, כמה גדולה וקשה היא. לאחד מבעלי הפרס אמרנו, שחבר האקדמיה, הקרוב למקצוע, יעזור לו בעצה, אבל עדיין לא הספיק לסיים עבודתו.

הא' בן-מנחם: זוהי קרן שמורה, ויש הבטחה לבעל הקרן, שפירותיה ישמשו אך ורק למתן פרסים אלה, ולא לצרכים אחרים.

הא' בן-חיים: אין לנו סמכות לדרוש ממקבל הפרס, שיפרסם את עבודתו. לפי התקנון זהו פרס, המיועד לעודד אנשים, שאינם חברי האקדמיה.

הצעת התקציב אושרה

ה. הא' אירמאי: הופנו אליי הערותיהם של חברי האקדמיה על מונחי ההידרולוגיה המוצעים. בעיקרן באו מאת פרופ' ייבין. נפגשתי עם פרופ' ייבין, והבהרנו בינינו את רוב חילוקי-הדעות.

נותרו שמונה מונחים, שאנו מבקשים להוציא אותם מכלל האישור ואלה הם: תוצא נד (ההיערמות), אפקט נד (ההיערמות) – ה' ייבין מבקש למחוק "אפקט נד". תחנת הידרומטרית, תחנת מדידה, ת' מידוד – הוא מבקש לברר, אם ל"מידוד" לא נקבעה הוראה אחרת.

נהר גאות ושפל – העניין נמצא בדיון בוועדת האישורים בחיפה  
 שחיקה  
 מי חידור, מחדרים  
 מים חדשים  
 מדידת עומק, גיוש עומק  
 חֲנַמֵּל

הא' איתן: המליאה מתבקשת לאשר את המילון, הכולל את הערכים, שלא היה צרעור עליהם. 8 ערכים יוצאו מכלל האישור היום ויבואו לאישור בישיבה אחרת. לכן יש לציין בפרוטוקול את המונחים שלא אושרו. הוועדה תדון בכך עם המערערים.

הא' בן-חיים: האישור לא יחול על מונחים אלה, הטעונים עדיין בירור נוסף בין הוועדה למערערים.

הא' אירמאי: לגבי מספר מונחים חלו, אגב הסכמה הדדית, שינויים קלים: במונח "שרטונה, רקק" – תופיע רק המלה "רקק"; המונח "צלעון תיסן (מצולע תיסן)" – לפי כללי התעתיק צ"ל "צלעון תיסן", בטי"ת (כי זהו שם גרמני). (הא' בן-חיים: אין עדיין כללי תעתיק. כאשר ייקבעו הכללים, הם יחולו).

במקום "משקעים עלי אפיק (משקעי אפיק)" – יש לומר "משקעים שעל האפיק". במונח "גאות קאטאסטרופית, ג' הרת אסון" יש למחוק את המלים "גאות קאטאסטרופית". את המונח "אפיק יציב, א' משטרי (אפיק ממושטר, א' יציב)" יש לחלק לשני ערכים: א. אפיק יציב – stable channel ב. א' משטרי – regime channel.

במונח "שרטון סחופת (שרטון)" תבוא המלה "סחופת" בסוגריים. את המונח "התנדפות, סובלימציה (התנדפות, סובלימציה, המראה)" יש לחלק לשני ערכים: א. התנדפות – volatilization ב. המראה – sublimation.

במונח "שיקוע" יש להוסיף בסוגריים "השתקעות".

במונח "אקוויפוג" צריך ועד הדקדוק לקבוע אם לומר "אקוויפוג" או "אקוויפוגה"; וכן במונח "אקוויטארד" צריך לקבוע, אם לומר "אקוויטארד" או "אקוויטארדה".

אשר למונח "מים חדשים" אעיר: המים בטבע הם במחזור מן הים לאטמוספירה, ושוב לימים, לנהרות ולמי־תהום. בהתפרצות הרי־געש מופיעים לפעמים אדי מים, שטרם השתתפו במחזור המים בטבע. מים אלה חדשים הם לגמרי על פני האדמה. אי־אפשר לדעת, ממתי הם קיימים, אם מזמן שנתהווה כדור הארץ או לא. הייתה התנגדות למליצה "מי בראשית", גם מתוך שיש לכך אסוציאציה במסורת היהודית. הפשרה הייתה "מים חדשים". חלק המים מחלחלים לקרקע ונעצרים על־ידי שכבה אטימה. זהו אוצר המים התת־קרקעיים, שהם מי התהום. חיפשנו מונח ובחרנו בפשוט ביותר: מים חדשים.

הא' בן־חיים: הוצע לכלול גם את המונח הזה בין המונחים שאישורם נדחה.

הא' דותן: אשר למונח tide generation – זוכר אני, שקיבלנו חומר לפני שבועות אחדים, ובו ערעור על המונח הישן "מועדי־ים" כתרגומו של tide. המונח "מועדי־ים" אושר בוועד הלשון לפני שנים רבות. עכשיו בא עליו ערעור מצד בעלי המקצוע. איני יודע מהו הערעור, ואני מניח שהוא עתיד להתברר בפנינו. לכן אני מציע, שלא נאשר עתה מונח זה, אלא נשהה אותו עד לאחר הברור.

הא' אירמאי: הערעור הוא מצד אנשי הלשון, ולא מצד בעלי המקצוע.

הא' דותן: לא כדאי לאשר אותו עכשיו.

הא' אירמאי: המונח "מועדי ים" אושר באקדמיה, ואינו טעון אישור נוסף. כאשר יידון הערעור, ייתכן שיבטל את מה שנקבע קודם.

הא' בן־חיים: אני מבקש להצביע על המילון, חוץ משמונת המונחים.

הא' ברוידא: האם מותר בשלב זה לערער על מונחים אחדים ברשימה זו?

הא' אירמאי: לפי הנוהג עד כה, חברים שלא העירו את הערותיהם לפני ישיבת המליאה אינם מעלים ערעורים בעת ישיבת המליאה. אם נשנה את הנוהג, נעכב למעשה את הופעת המילון, שעבדו עליו עשר שנים, והנמצא למעשה בדפוס.

הא' בן־חיים: על מה אתה מבקש לערער?

הא' ברוידא: החומר נשלח רק לפני עשרה ימים. יש לי כמה וכמה שאלות וגם ערעורים.

הא' בן־חיים: המצא לנו בכתב את הערעורים. לא נהיה פורמליים.

הא' אירמאי: אני מוכן להשיב למערער על שאלותיו. סיכמנו את מרבית הדברים עם פרופ' ייבין.

הא' בן־חיים: ישוחחו נא הא' ברוידא והא' אירמאי על העניין, ואם יישאר מונח ללא הסכמה – נדון בכך בין הערעורים.

הא' ייבין: אשר לערעורו של הא' דותן, על "מועדי ים" – הרי כמוהו כמונח המוצע "נהר גאות ושפל (נהר מועדי ים)". ומאחר שהוצאנו אותו מכלל האישור, הרי ההחלטה שם תקבע גם את tide generation.

הא' איתן: אמנם נשלחה ההודעה האחרונה לחברים רק לפני עשרה ימים, אבל הצעת המילון כולו נשלחה לחברי האקדמיה בחזור לפני שנה לפחות. אותה שעה עדיין לא היה הא' ברדיא חבר באקדמיה, ולא קיבל את הודעת הסיכום המלאה.

הא' רצהבי: ערערתי על המונח, "מתעל גרירה, מתעל כיול" ואני מבקש לצרפו לרשימת המונחים, שאינם מובאים לאישור בישיבה זו.

הא' אירמאי: זה מונח, שכבר אושר במונחי הידרוליקה, ואיננו טעון אישור נוסף.

בעד אישור המילון (568 מונחים) הצביע הרוב  
נגדו לא הצביע איש  
נמנעו - 3  
המילון אושר.

1. הא' ייבין: חומר מונחי הספרונות נתקבל ברגע האחרון, ולא ניתנה אפשרות של ערעור.

הא' איתן: החומר שלפנינו אינו אלא יתרה קטנה מן הרשימה, שנדונה לפני חצי שנה בערך. הרשימה השלמה נשלחה בשעתה לחברי האקדמיה, ומאחר שאו לא הספקנו לסיים את הדיון, היתרה לפנינו היום.

הא' מדן: לפני חודשים אחדים הוגשו למליאה שלושת הפרקים הראשונים של מונחי הספרונות. נאמר אז, שיש שישה פרקים. משלושת הפרקים הוגשו כעשרה מונחים או יותר, שנשארו לדיון במליאה, אם משום שהיה בידי הוועדה ספק, או משום שבאו ערעורים על מונחים אלה. רוב המונחים האלה, כמעט כולם, חוץ משלושה, כבר נדונו והוחלט בהם. נשארו שלושה מונחים לדיון בפרק ג' - המונחים "דמי שימוש" או "שכר שימוש"? "דמי השאלה" או "שכר השאלה"? "ביער ספרים" או "סילק ספרים"?

אשר ל"דמי" או "שכר" - השאלה היא אחת בשני המונחים, וזהו עניין של התשלומים, שהספרייה מקבלת מאת המשתמשים בה. כאן לא הכריעה הוועדה בין ההצעות "דמי שימוש" או "שכר שימוש"; "דמי השאלה" או "שכר השאלה" - והיא רוצה בעניין זה הכרעה של המליאה.

הא' ייבין: דומני שיש בעברית הבדל בין "שכר" ל"דמים". השכר הוא עניין של משכורת, שמשלמים למישהו בעד עבודתו. (הערה: יש "שכר לימוד", "שכר דירה"). זה אינו שייך לכאן. כאשר מדברים על שכר בהקשרים של היום, מדברים על שכר המשתלם לפועל או לפקיד. תמורת שירות, שמישהו עושה ומקבל בעדו כסף אנו משתמשים במלה "דמים". דומני, שהמונחים צריכים להיות "דמי שימוש; דמי השאלה".

הא' מלצר: מותר לומר, כי שניהם כשרים.

הא' שבטיאל: יש בתלמוד "פשיטא דספרא", ואפשר לקבוע "פשיטאים".

הא' שלי: נכון, שההבדל בין "דמים" ל"שכר" ניטשטש בדרך התפתחותה של הלשון ואפשר לאחוז בשניהם בלי לחשוש לשיבוש. אבל הפעם אנו מתבקשים לקבוע מטבע. הספרנים מבקשים זאת. מוטב אפוא שלא נהיה פוסקים, אלא מציעים. "דמים", לדעתי, מתאים כאן יותר, ואף על פי ש"שכר" ניתן בימינו לא רק בעד עבודה או שירות, מוטב שניחם אותו לעניין זה

1. המילון עתיד לצאת בסדרת המילונים המקצועיים.

בלבד. בעד שימוש או קנייה נותנים "דמים", שפירושו בעצם "מחיר". זה מעשיר את הלשון, ובכן, "דמי שימוש" ו"דמי השאלה".

הא' אברמסון: יש להניח, שגם חברי הוועדה חשבו, שמותר לומר את שניהם. השאלה הייתה, שכשאנו נדרשים לקבוע מונח במילון, מה עלינו לקבוע. אין אנו באים לפסול את השימוש השני. השאלה, מה נאה יותר, ומה מתקבל על הדעת. אני חושב, שצריך לקבוע "דמי שימוש", ואם יאמר מישהו "שכר", לא יטען איש שהוא חוטא ללשון. זו שאלה טכנית.

הא' בן-שמאי: "שכר" זה עניין של תמורה; "לפום צערא אגרא". זו מלה שיש לה כמה וכמה גוונים, וזהו אחד מהם.

הא' מלצר: ייתכן שידרשו מאדם הבא לספרייה תשלום מסוים, והוא ישאל: למה כל-כך הרבה? והתשובה תהיה: 5 לירות דמי עירבון, ועוד 2 לירות שכר שימוש. אם נבוא לעשות הבחנה כזו, יש צורך גם ב"דמים" וגם ב"שכר".

הא' נשקס: כבר קיבלנו כמונח "דמי פיקדון". אני סבור שצריך לקיים את המונח "דמי".

הא' ריבלין: כמה דוגמאות מן השימוש בחיים, איך השתמשו בארץ-ישראל במונחים "דמים", "שכר", "פשיט": השכר ניתן בעד מעשה שיש בו עבודה; דמים – בעד מה שנעשה בלי עבודה; פשיטא – זהו מתן ביד לא בצורה כל-כך מכובדת. "שכר סופרים" ניתן בעד עבודה. אלה שלושה מושגים ברורים.

הא' נדב: הספרנים נטו למונח "דמי שימוש".

הא' מייזלש: "שכר" מתייחס לשם-העצם. אין "שכר השאלה", אלא "דמי השאלה".

הא' ברודא: לדעתי השכר אינו שכר עבודה בלבד, אלא הוא גם גמול (reward). יש שכר מצווה, שכר הליכה, שכר בטלה. אף על פי כן אני מציע, שנלך בדרך הפשוטה ונסתמך על השימוש המקובל – "דמי שימוש, דמי השאלה" – ונמחק את "שכר".

הא' ריבלין: "דמי שימוש" – המשתמש הוא זה שקיבל את הספר; מקבל את הדמים הוא זה שנתן את הספר. לכן יש לומר "דמי שימוש", ולא "שכר".

הא' נדב: הנהוג המקובל בספריות הוא "דמי שימוש".

הא' בן-שמאי: השכר הוא עניין של תמורה בעד שירותים. ישנו הצירוף "שכר שימוש" – אני משלם על שמשמשים אותי, וזה עניין אחר.

הא' ריבלין: איך נאמר, "דמי שתיקה" או "שכר שתיקה"?

הא' מדן: יש גם "שכר על הפרישה".

בעד קביעת מונח אחד הצביע הרוב

נגד זה – 2

בעד "דמי שימוש", "דמי השאלה" הצביע הרוב

נגדם – 2

נתקבלו המונחים "דמי שימוש", "דמי השאלה".

הא' מדן: אני עובר למונח, המציין את הפעולה, שעושים בספרייה להוציא מן השימוש ספרים, אם מפני שבלו, או מפני שחבל עליהם שיבלו. ההצעה הייתה "ביעור", על דרך "ביעור מעשרות" – הוצאתם של הספרים החוצה, כדי לעשות בהם מה שדרוש. "ביעור מעשרות" אינו כיליון והשמדה, אלא הוצאתם מן הבית כדי לעשות בהם כמצוותם.

הא' נשקס: זו אינה שרפה ולא ביעור, אלא העברת ספרים מן המחסן המיועד להשאלה אל מקום אחר כדי לאחסנם, בין שהם ספרים נדירים, שזמן רב לא השתמשו בהם, ובין שהם ספרים שיש מהם עותקים הרבה ומשאירים עותק אחד או שניים להשאלה. היינו קוראים לעניין זה "סילוק ספרים", כלומר העברתם מן המחסן המיועד להשאלה אל מחסן אחר.

הא' מדן: הלא זהו אשר אמרתי.

הא' מייזלש: אני חושב, שהמונח "ביעור" פסול הוא. העיקר חסר כאן. אני בוחר ספרים: אחדים אני מסלק, ואחרים אני משאיר.

הא' שלי: אין להוסיף הרבה על מה שנאמר. ברור מאז ומעולם, שהמלה "ביעור" פירושה השמדה, ואין לה כל שייכות לעניין הנדון. שנית, הפועל "בער" כבר קיים זה 15 שנים בסוגיה סמוכה מאוד לספרנות – בחוק הארכיונים, הקובע הלכות לביעור מסמכים במוסדות המדינה. גם שם המשמעות היא שרפה. פעולת הספרן, שעליה מדובר לפנינו, אין מטרתה השמדה, אלא טיפול בקיים, כדרך שמנכשים שדה. ההצעה הטובה ביותר היא אפוא "ניכוש", ציור טבעי פשוט ובהיר לפעולה חיובית.

הא' אירמאי: המונח האנגלי מתכוון לניכוש, והוא to weed out. מהו התרגום שאומרים באנגלית לביעור? (תשובה: to destroy).

הא' ייבין: גם לי נראית יותר ההצעה "ניכוש". ל"ביעור" יש מובן של השמדה.

הא' ברוידא: ברור כי "ביעור" – ו"ביערת הרע", "ביעור חמץ" – פירושו, שאחריו לא נשאר שריד. וכאן מדובר על העברת ספרים סלקטיבית. לכן אני מציע שנשאל כדרך האנגלית, מן החקלאות – "ניכוש" או "דילול". המושג "דילול" כבר משמש לעניין זה גם דרך ההשאלה, והוא מדגיש את הצד הסלקטיבי, מצד הכמות, עוד יותר מאשר ניכוש.

הא' מורג: אני מצטרף לדעת קודמי, שלפיה "ביעור" מציין השמדה. נראית לי ההצעה "דילול". מונח זה נראה לי עדיף מן "ניכוש", משום שבלשונונו היום מציין ה"ניכוש" עקירה הנעשית בכלי-עבודה, כגון מעדר. מכל מקום, גם ה"ניכוש" עדיף מן ה"ביעור".

הא' בן-שמאי: בשני המקרים אנו חושבים על השמדה. מה שמנכשים – זורקים. ביעור הוא גם על דרך "ביערת הקודש מן הבית". שניהם אינם כשרים. צריך לומר: סילוק ספרים.

הא' בן-חיים: ב"ניכוש" משאירים משהו.

הא' בן-שמאי: ב"ביעור" יש גם טעם לחיוב – "ביערת הקודש..."

הא' איתן: אפשר לדלל את הספרים בלי לסלק אותם, אלא ע"י העברת קצתם לאצטבה אחרת. זה יהיה דילול, ובלי ספק יש פעולה כזו. to weed out – סילוק עשבים שוטים הוא, ולא דילול.

הא' ריבלין: אומר משהו על השימוש, שהיו משתמשים בחיים לא רק דוברי עברית, אלא גם היהודים בבית-הכנסת. בשכונות ירושלים מקובל המונח "גניזה". היינו הולכים בתופים

ובמחול להר הזיתים. בגניזה היו מטמינים את הספרים שלא היו משתמשים בהם. (הא' ייבין: כי אסור היה לשרפם.) אם כן, יש גם המונח "גניזה".

הא' נשקס: התעורר בי ספק לגבי שני המונחים. אני סבור, שהמונח הפשוט ביותר, לפי הפעולה בספרייה, הוא – סילוק ספרים. אנו מעבירים אותם למקום אחר, או למכירה או לגניזה.

הא' בורלא: לא אדבר על "ביעור". בין "ניכוש" ל"סילוק" אני נוטה ל"סילוק". בסילוק אין הכוונה לזרוק, זו פעולה של הוצאת הספרים, הספרים מוצאים, צריך לסלק אותם. בניכוש יש דאגה למה שנשאר. המושג צריך לבטא את הפעולה – לסלק הצדה. את הספרים המיותרים מסלקים.

הא' בן-חיים: המלה "סילוק" משמשת גם במשמעות אחרת קצת של disposal, eliminate. ואילו כאן מדובר על גוון אחר של הביטוי. המלה הכללית "סילוק" קיימת.

הא' קריב: כל המונחים שהוצעו יש להם משמעות של פסילה. אומרים: לנכש עשבים שוטים. "סילוק" סתם יכול להיות סילוק מן המציאות. המשמעות היא, שאנו עוקרים את הספרים. אפשר לומר: להפריש, הפְּרֵשָׁה. אני מתרגם את המונח הגרמני ausscheiden.

הא' שבטיאל: האם מדובר בספרים, המוצאים מכלל שימוש, שהופכים אותם לבלאי? (תשובה: לא.)

הא' בן-חיים: מעבירים לספריות אחרות, נותנים מתנה.

הא' מדן: כמו בביעור מעשרות.

הא' רבין: בלועזית מופיעים כאן שני מושגים שונים. במונח הצרפתי מדובר על ספרייה, ובגרמני מדובר על ספרים. אם שניהם מכוונים לאותה פעולה, יש אפשרות להחיל את המונח גם על ספרייה וגם על ספרים. האם באמת יש צורך בשני מונחים? מדוע דרוש בעברית גם מונח המתייחס לספרים וגם מונח המתייחס לספרייה? בעברית אנו יכולים להיות "עניים" כמו בגרמנית, ולא לדון במונח נוסף ולהמציא מלים שאין בהן צורך. אני מציע: "לסלק ספרים מן הספרייה".

הא' בן-חיים: אין ויכוח על כך. "להוציא ספר" זה "לסלק ספר". כאן הייתה שאלה, אם הספרייה כלולה במשמע.

הא' מלצר: אולי טוב יהיה לומר "פינוי ספרים"?

הא' בן-חיים: לכך קיים המונח "סילוק".

הא' מלצר: זה חזק פחות. אני רואה לנגד עיני שתי מלים ברש"י והן מנוקדות: "פְּלָה", "פְּלָה" – בעניין שביעית: "פְּלָה לחיה מן השדה – פְּלָה לבהמתך מן הבית". אולי יש להשתמש בביטוי "כילוי" – לכלות – להוציא.

הא' בן-חיים: אני חוזר על המונחים ששמענו. על "סילוק" ו"סלק" אין ויכוח. המונחים שהוצעו הם: ביעור, ניפוש, דילול, סילוק ספרים מהספרייה, הפרשה... איננו דנים במונחים, שלא דנה הוועדה בהם. אנו יכולים להצביע על שני המונחים, שדנה בהם הוועדה.

הא' נדב: הוועדה התקשתה להציע מונח שיתקבל על דעת הכול. אחרי מחשבה נוספת

נראה לי, שההצעה להשתמש במלה "סילוק" הגיונית. תתכנס הוועדה פעם נוספת, שמא תוכל להציע הצעה מתאימה.

הא' בן-חיים: איננו מונעים מן הוועדה לדון בהצעות נוספות.

הא' שלי: המליאה דנה ונכנסה לגופו של העניין, מדוע אין לה כוח וסמכות להחליט? הרי הוועדה נמצאת עמנו כאן.

הא' בן-חיים: אני שואל את חברי הוועדה: האם אתם מוותרים על זכותכם להתכנס ולדון עוד פעם בהצעות אלה? אם כן, נביא את ההצעות להצבעה. או שמא אתם רוצים לקיים דיון נוסף במסגרת הוועדה?

הא' אברמסון: נסכים להחליטה, שתתקבל עכשיו במליאה.

הא' איתן: אני מציע, שניתן ייסוף-כח לוועדה לבחור באחת ההצעות שהוצעו כאן.

הגב' שי: בוועדה שבעה חברים. שלושה מחברי הוועדה אינם נוכחים כאן.

הא' בן-חיים: אני מבקש מן הוועדה, שתדון שנית במונח זה לאור ההצעות ששמענו.

הא' דותן: התסתייגויות מן המונח "נכש", שנאמרו כאן, נראות אף בעיניי. אולי אפשר לחשוב על פועל אחר - בָּרָא.

הא' בן-חיים: האם יש התנגדות להחזרת המונח לוועדה שתשקול פעם נוספת את העניין? כאן הוצעו המונחים: ניכש, דילל, סילק מן הספרייה, הפריש, בירא, דילל, פינה.

הא' שלי: אני מתנגד להצעה להחזיר את העניין לוועדה. לאחר שהתווכחנו שעה ארוכה, וסוף סוף אין זה עניין העומד ברומו של עולם - עלינו להחליט.

בעד החזרת המונח לוועדה לשיקול נוסף מיעוט

נגדה רוב

ההצעה להחזיר את המונח לוועדה לדיון נוסף - לא נתקבלה.

הא' בן-חיים: לאחר שהוחלט שלא להחזיר העניין לוועדה, נחזור לדיון.

הא' דותן: איני בטוח, שצריך לחדש מלה. נראה לי, שאפשר להסתפק במונח "סלק". אך אם לא תתקבל הצעה זו, ואם מבקשים אנו לקבוע דווקא מלה מיוחדת, הריני מציע לשקול את המלה המקראית "בָּרָא", שעניינה קרוב אל "נכש" (עקירת עצים, השמדה), אך מאחר שאיננה תפוסה היום, לא דבקו בה משמעויות לוואי, ואין היא מעוררת אסוציאציות על מושג חקלאי כ"ניכוש".

הא' מלמד: בבית-הספר השתמש במלה "לבָּרָא עיפרון".

הא' אברמסון: זה רק להשמיד.

הא' דותן: לא רק. אבל גם גוון ההשמדה דרוש לנו כאן.



	בעד המונח "ביער" הצביעו
10	בעד המונח "ניכש"
3	בעד המונח "דילל"
2	בעד המונח "הפריש"
9	בעד הביטוי "סילק ספרים מן הספרייה"
2	בעד המונח "פינה"
1	בעד המונח "בירא"
	נתקבל המונח נִפֵּשׁ.

הא' מדן: פרק ד' של מונחי הספרנות, שעניינו מיון, נשלח לחברים בהודעת סיכום בראש חודש אלול תשכ"ז. הובאו שני מונחים בהודעה למליאה, שאמנם לא החברים בהערוותיהם על הודעת הסיכום ביקשו להעלותם, אלא הועדה עצמה – בגלל החידוש שבהם. מדובר על תכונות מסוימות, או קבוצה של תכונות, שלפיהן נעשית עבודת החלוקה והמיון. אני מקווה שמישהו מאנשי המקצוע ישלים את ההגדרה של המונח.

המונח פִּנְפֵן נגזר מהכפלה של המלה "פֵן – פָּנִים", היינו אֹפֵן, תכונה, מערכת של תכונות. בוועדה היו שנטו לקבל זאת, והייתה גם התנגדות. משום כך ראתה הוועדה להעביר את הדיון למליאת האקדמיה.

הא' נשקס: המונח facet לקוח ממלאכת ליטוש אבנים יקרות. כאשר מלטים יהלומים, יש להם פנים רבות, מגבלות רבות, פאות. מונח זה שאול משיטת המיון שהמציא הספרן היהודי הנודע ראנגאנאטאן. אפשר למיין ספר בכמה וכמה פנים: לפי נושא, לפי צורתו, לפי יחסו של הנושא אל נושאים אחרים וכיו"ב, ולפי זה עורכים את כרטיסי המשנה, כלומר: מיון לפנים רבות.

הא' נדב: אני רוצה להוסיף משהו להסבר המקצועי. עניין זה הוא מכבשונה של תורת הספרנות. בבואנו למיין ספר בהיסטוריה, אפשר לומר, שזהו ספר על תולדות היהודים באירופה. ויש ספר אחר, שהוא תולדות היהודים באשכנז בימי הביניים. אשכנז גם הוא מונח גיאוגרפי, ואף הוא מקבל סימן אחרי הסימן המיוחד על תולדות היהודים. כך ממינים ספרים בספרייה. בספריות אחרות אומרים: אנו רוצים בספרים על תולדות היהודים באשכנז לא רק בימי הביניים, אלא גם בתקופות אחרות; או: אנו רוצים ספרים על ימי הביניים בכלל. יש מיון רב-פנים. לפי שיטת מיון זו אפשר לסדר את הכרטיסים לפי הצורה הרצויה והאפשרית. אצלנו מוכרחים לסדר מפתחות, חוהי שיטה מסובכת. השתמשו במלה האנגלית facet, ובמילון של אלקלעי כתוב בצד מלה זו: פֵּאָה, מגבלת, שטחה. כאשר באנו לומר "מיון לפי מגבלות", או "מיון לפי פֵּאָת" – נשמע הדבר מוזר, ואילו המונח פֵּן על-ידי הכפלתו "פִּנְפֵן" מביע את הריבוי, אם הוא דרוש. אבל עם זה מתלוות לכך הרגשה של חוסר נוחות.

הא' נשקס: לא נאמר כאן, כי בהודעת הסיכום כתוב גם faceted classification – "מיון רב פנים". ואני מציע שנביא גם הצעה זו בחשבון – "רב פנים".

הא' ייבין: אני רוצה רק להזכיר, שכבר לפני 20-25 שנה היה דיון דווקא על המונח facet. לא במובן זה, אלא במובן של פאה באבן טובה. שם נקבעה המלה "פִּנְפֵן". זה אינו חידוש.

הא' אברמסון: משם לקחנו זאת.

הא' מייזלש: נודמן לי צורך למצוא מלה מקבילה ל-facet באמנות, ששם הוא גם פועל: לצייר בצורה של facet. בעל כורחי, לצורך השעה, חידשתי את הפועל קצצע, לקצצע. זה גם קשור למושג מקצוץ. מקצוץ זה גם צדו של דבר. אני מציע קצצע למונח facet.

הא' קריב: הכוונה למכלול הפנים, ולא לפן אחד. אך "פנפן" גם מקטין, מצמצם. אני מציע על משקל מכלול - מפנפן.

הא' אברמסון: פנפן כבר אושר.

הא' קריב: לא לצורך זה.

הא' קדרי: אף על פי שהמלה כבר נתחדשה בתחום אחר, בעניין היהלומים, אין היא נוטה להתקבל בלשון הכללית. גם הצורה היסודית פן אינה אלא לשון מיוחדת, העשויה להופיע כלשון ספרותית בעלת אופי מיוחד. רצוני להציע לומר: "מיון רב-פנים" או "רב-אנפין".

הא' איתן: אם נקבע "מיון רב-פנים", הרי זה אינו טעון פירושים, ואין צורך ב"פנפן" כאן. להבטת "צד אחד" אני מציע "פן".

הא' ריבלין: אני חש לא בנוח באשר לצליל של המלה "פנפן". ללשון יש גם טעם וצליל. מבחינת הצליל של הלשון מוטב לומר קצצע.

הא' מורג: לפי ההגדרה האנגלית של המונח האנגלי facet ששמענוה עתה, המונח העברי המוצע, "מיון רב-פנים", הוא כללי יותר מדי. נראה לי שהכוונה במונח, בתחומי הספרנות, הוא למיון קריטריון אחד אגב ראיית מכלול העניינים שקריטריון זה מעלה אותם. לפיכך, המונח "מיון רב-פנים" אינו מתאים, כאמור. נראה לי, שההצעה קצצע (או קצוץ, כשם פעולה) מכוונת הרבה יותר, ואני תומך בה.

הא' נשקס: הפעולה אינה נחוצה כאן. נחוץ רק השם: מיון רב-פנים. המלה "קצצע" אינה פסולה, אך אני סבור שאפילו הספרנים לא ישתמשו בה.

הא' אירמאי: לא ברור לי, במה אנו דנים. שמעתי את דבריו של ד"ר איתן, שאיש לא התנגד להם, וראיתי, שהכוונה היא למיין לפי אחת התכונות. אך ההגדרה האנגלית נראית כסותרת את הדבר הזה: total of subdivisions produced by one characteristic of divi-sion. איני יודע, אם מדובר בכאראקטריסטיקה אחת או בכלל הכאראקטריסטיקות.

הא' איתן: אפשר שבהגדרה האנגלית צריך להיות: facet (one of the subdivisions...).

הא' אירמאי: מדוע לא נשתמש במלה פן? היה דיון במלה זו, כאשר דיברנו על הצדדים השונים של הסֶכֶר. קבענו פן, ותואר פני. מלה זו קרובה למלה אפן. אפשר לומר: פן; מיון לפי פנים.

הא' בן-חיים: זה עניין של אופן. מיון לפי אופנים שונים.

הא' ברוידא: הצליל של "פנפן" צורם. כשם ששאלנו את המונח "נפש" מן החקלאות, יש מקום כאן לשאול מהקצעת יהלומים. ואולי לא במקרה. כאן הכוונה לעניין הניתן "להתפוצץ" לכיוונים שונים. כאן הובאה דוגמה של ספר על תולדות היהודים באשכנז בימי הביניים. אדם אחד יבקש לחקור את תולדות היהודים באשכנז בתקופות שונות של ימי הביניים, ואחר יהא מעוניין בתקופת ימי הביניים במדינות שונות. ה"פן" (וצפיעו "הפנפן") פשטני מדי, משום שהוא עומד על צד מסוים, ולא על אפשרות הפנייה לצדדים שונים. הייתי נאחו בהצעתו של

הא' מיזלש, אבל מתקן אותה. משקלי הסגוליים מונוטוניים הם וריבויים קשה. האם לא כדאי להיזקק לשם-עצם פרטי "קְצִיעָה", מלה העומדת בטלה. הוא גם שם-עצם, וגם יש בו גוון של פעולה המרמזת על אפשרות הסיעוף למקצועות שונים. ובשורש של "קְצִיעָה" הרי יש רמז גם להקצעה ביהלומים, וגם למקצועות שונים.

הא' אירמאי: אתרגם לעברית את ההגדרה הניתנת במילון של אגודת הספרנים משנת 1959: "סכימה של מיון, המשקפת במבנה את האנליזה של הנושאים בהתאם למספר של מושגי יסוד, בייחוד מושגים יסודיים של facet. היא רושמת את המרכיבים למיניהם, אילו חלקים יש להרכיב בסדר שנקבע מראש. כל השיטות החדשות של מיון הן faceted בדרגה מסוימת. הן נותנות טבלאות של מספרים קבועים בשביל חלוקה המתייחסת לזמן ולמרחב. יש להחליף את ההגדרה בהגדרה יותר מדויקת. הכוונה לא לכלל, אלא ל-facet".

הא' בן-חיים: מתברר, שההגדרה אינה חד-משמעית כלל.

הא' אירמאי: היא ניתנת בנספח בצורה לא מדויקת.

הא' בן-חיים: האיש שטיפל בכך בוועדה הוא בחור"ל. כיוון שכך, ויש הצעות הרבה, אני מציע, שיחזור הנושא לדיון בוועדה עם ההצעות החדשות.

הא' מיזלש: מותר להציע הצעות לוועדה?

הא' בן-חיים: כן.

הא' מיזלש: אני מציע: אָפְנִיה או אָפְנִית, והפועל – אָפְנֵן.

הא' בן-שמאי: קודם-כול יש בשימושה של התיבה facet עניין אצל שיטה. למונח facet אני מציע את המלה העברית פְּנָה. לפעולה אני מציע פְּנֵן. לפי צורתה הרי פְּנָה נגזרת משרש של כפולים (על משקל סָפָה, רָנָה).

הא' נשקס: איננו זקוקים לפועל ולשם-פעולה.

הא' בן-שמאי: אם כן, "מיון לפי פינות".

הא' מורג: "מיון לפי קְצִיעִים".

הוחלט להחזיר את המונחים לדיון נוסף בוועדה עם ההצעות החדשות של חברי המליאה.

ז. הא' רבין: אנו משלמים היום חוב לוועד הלשון. עסקנו בזמן האחרון הרבה מאוד בענייני כתיב של מלים עבריות. בכך השלמנו עבודה, שעסק בה ועד הלשון בשנים האחרונות, לפני שעבר העניין לאקדמיה. בזמן שהוצעה הצעתו של ועד הלשון ב"לשוננו" כרך יא על הכתיב, הוצעה גם הצעה של תעתיק מלים לועזיות לעברית, אלא שהדיון בכתיב אצלנו נמשך זמן רב, ולא ניגשנו לחלקה השני של ההצעה דאו. עתה מונחה ועדה, שתעסוק בכללי התעתיק מלועזית לעברית, והנה לפניכם השלב הראשון של ההצעה.

כפי שכתוב, כאן מופיע הבסיס בלבד לתעתיק, זאת אומרת: הסימנים שאנו מציעים ישתמשו בהם בתעתיק. אין כאן הצעה לתעתיק מדויק, שהרי ברור, שלכל לשון ולשון יש קשיים מסוימים, שהתעתיק לעברית צריך לפתור אותם. לכך אין צורך בהחלטה של המליאה, אלא בעבודתו של מישהו המכיר את הלשון המסוימת, והוא יפעיל סימנים אלה לגבי דרך מבטאה של הלשון ההיא.

זוהי אפוא החלטת-מסגרת. ברור גם כן, שהתעתיק הזה אינו מתיימר כלל וכלל להיות תעתיק מדעי של איזו לשון שהיא. אם יהיה צורך בתעתיק מדעי של איזו לשון לעברית, נצטרך לשבת על המדוכה. איני יודע, אם זהו תפקידה של האקדמיה. היא יכולה להציע, אבל, כידוע, התעתיק המדעי בעולם הוא רב-פנים, וכל מלומד יש לו הצעות משלו, וקשה להגיע בתחום לידי הידברות. בהצעתנו מדובר בתעתיק, שישמש את העיתונות ואת הספרים המיועדים לקהל הרחב בכל מקום שיש צורך בהבעת מלה בכתיב עברי ולמי שיודע פחות או יותר את הכתיב בלועזית. לא מדובר כאן בעבודה בלשונית של תעתיק מדויק לפי איזו שיטה שהיא. תעתיק זה צריך לשמש, כדי שנוכל לכתוב את השמות הזרים בעברית, לבטא אותם בצורה שתהיה נוחה בעברית, בלי להוסיף הגאים ללשון עברית, אבל התעתיק צריך להיות מדויק וברור במידה מספקת, עד שיהא אפשר לזהות את השם. תמיד יישארו שמות, שלא יהיה אפשר להבדיל ביניהם, כמו למשל השם Goethe הגרמני לעומת שמו של מי שנקרא Gete.

ההצעה שלפניכם היא הצעה לכתיבת מלים לועזיות בתוך טקסט עברי לא-מדעי. ויש הצעה להנהיג אותה השיטה גם במלים זרות שבתוך העברית, במלים כמו "גיאוגרפיה", "סוציאליזם", "טלפון", ולקבוע גבולות מסוימים. אבל אז יהיה צורך להתחיל, מהי מלה זרה ומה אינה מלה זרה. הצעה זו קיימת, וצריך לדון בה. היא אינה משפיעה על המערכת שאנו נותנים. אותה מערכת יכולה לשמש גם לשמות זרים וגם לשימוש רחב יותר, כפי שמציע הא' שלי.

ועתה דברי הסבר לכללים:

כללים אלה מבוססים על מיון גס מאוד של הגאים, הקיימים בלשונות לועזיות. יש גם הגאים, שלא התחשבנו בהם (בהוטנטוטית, למשל, יש הגאים של נקישת-לשון, ובכמה שפות הגיים בנושפת-אוויר פנימה). מדובר על לשונות, שיש לנו מוגע כלשהו עמהן, בשמות המגיעים אל העיתונות, וגם שם בצורה גסה מאוד וכללית. היום כותבים הרבה על ערים סיניות. לכל שם של עיר סינית יש טונים ומנגינה. איני יודע, מהי המנגינה בשם "פֶּקִינְג". אין הצעה לכתוב שם זה בציון המנגינה הנכונה, אלא כיצד לכתוב אותו, כפי שאנו יכולים לבטאו.

אלה הם סימנים כלליים ביותר לסוגים מסוימים של הגאים לועזיים, שאנו עשויים להיתקל בהם. ההצעה היא, שאם ייתקל המעתיק בעבודתו בהגה שלא נרשם כאן, ירשום אותו לפי ההגה הנראה לו קרוב ביותר, ויכול להיות שהוא ימצא המצאה יפה של קומביניציה עברית. כך, למשל, עמדנו בפני השאלה של th אנגלית, האם נכתוב זאת בעברית בצורה שתבטיח, שאנשים יגנו th חוככת? הועצנו לכלל מסקנה, העומדת לדיון כאן, שאיננו רוצים להוסיף על הגאיה של הלשון העברית. בעברית שלנו אין th חוככת, ועל כן אין כותבים סימן מיוחד להגה זה. מי שיודע את השם האנגלי, דינו כדין אותו איש, היודע איך הסיני מבטא "פֶּקִינְג". בשביל אדם חכם כזה אין צורך לכתוב משהו באופן מיוחד, כי הוא יודע זאת בלי שנכתוב במפורש. מאידך יש מגבלה נוספת: יש לנו דרכים מסוימות, שאפילו הגאים שאפשר לבטא בעברית בצורה הקרובה להגייה הלועזית אין אנו כותבים אותם לפי הגייה זו. הבאנו כאן את השם של הנשיא הקודם של ארצות-הברית ג'ונסון. ההגייה האנגלית היא "ג'אנסן", אך אנו רגילים לכתוב "ג'ונסון" לפי הכתיב. אנו נוהגים לכתוב "פריס". מי שהיה שם, יודע שהצרפתים אומרים "פארי". איננו שמים לב לכך, כשם שאנו מבטאים "ורשה", ולא "וארשאוה". יש צורה עברית ל"פריס", ואנו כותבים לפי נוהגי הדיבור הנוהגים בפנינו.

ההצעה המונחת לפניכם מתחלקת לשני חלקים. יש דברים, שאיני סבור, שיהיה בהם יכוח. הכול מודים ש-b תיכתב ב דגושה, וש-l תיכתב ל.

מצד אחד ההצעה מבוססת על שיטת הכתיב שהנהיגה האקדמיה. מצד שני – על הרגלי

הכתיב העברי זה דורות רבים. למשל, אחד המערערים ביקש שנכתוב k - כ, ולא ק; או t - ת ולא ט. לא קיבלנו זאת. בערבית זה מוצדק, לגבי האנגלית אין זה מוצדק. כבר דורות רבים אנו נוהגים לכתוב ק במקום k אירופית, ט במקום t.

נשאר כמה עניינים הטעונים דיון ואני רוצה להצביע עליהם. נקודה אחת, שבוודאי תהיה עליה מחלוקת - וגם בתוך הוועדה הייתה מחלוקת על כך - באה בעמוד שני של ההצעה באותיות v, w. לא הבדלנו בין v, w אף-על-פי שהאנגלים מבדילים. להבטתן בתעתיק אי אפשר להשתמש באות ו בלבד, בגלל סוף התיבה; ולא באות ב רפה בלבד, בגלל התחלת תיבה. צריך למצוא פתרון ביניים. הצענו שני פתרונות לעניין של אמצע המלה. התחלה של המלה וסופה של המלה - אלה ברורים. בהתחלה ו, בסוף ב.

וכיוצא בזה יש קשיים בתנועות - ואני מבקש לשים לב, שהמדובר בציון תנועות בכתיב בלתי-מנוקד. לא ניסינו עדיין להציע הצעה, איך מנקדים מלים לועזיות. אנו מקווים לטפל בזה בשלב נוסף. לעת-עתה מדובר על העיתונות, שבה אי-אפשר לדרוש ניקוד. הבעיה היחידה למעשה, היא בעיה קשה מאוד, דהיינו בעית התנועה e. כדי להבהיר את העניין, הרבינו בדוגמאות. יש הצעה להשתמש באל"ף סגולה א; ויש הצעה של ועד הלשון, י"ד ומעליה צירי י; יש הצעת הא' בלאו: י ללא סימן נוסף; ויש הצעת הא' מלצר - גו"ן הפוכה t; ויש הצעה שלא לסמנה כלל באמצע התיבה. אין אנו מרוצים מן ההצעה שלנו לכתוב א; אבל רצינו להימנע מהכנסת אותיות חדשות ללשון העברית, והייתה ההרגשה שהאות א; נמצאת אצל מדפיסים רבים, והיא מעין נוהג. להכניס היום אות נוספת רק בגלל הצורך לכתוב מלים לועזיות - זוהי החלטה קשה ואולי מסוכנת, שצריך להרהר עליה הרבה מאוד, לפני שאנו מגדילים את מסגרת הא"ב העברי.

הייתי רוצה להציע, שנניח את העניין של תחום השימוש של הכתיב לאחרונה, ונדון תחילה בהצעה עצמה, כי התוצאה של תחום השימוש בהצעה יכולה להיות תלויה בהחלטתנו לגבי א;. יכול להיות, שאם נמצא פתרון ע"י א;, לא נרצה להנהיגו במלים שאולות בעברית.

זו הצעת הוועדה:

### כללי התעתיק מלועזית לעברית

הצעה זו של כללי התעתיק מכוונת להעתקת שמות של אנשים ומקומות מלשונות זרות, וכן להעתקת מלים זרות, המובאות בטקסט עברי כמלים זרות. אין כוונת הכללים האלה לקבוע את כתיבן של מלים שאולות או של מלים זרות, המשמשות כדיבור ובכתיב של הלשון העברית.

בכללים הונח העיקרון, שאין אנחנו מעתיקים את המלים על פי האותיות, כי אם על פי המבטא, אלא שלא הלכנו בדרך קיצונית ועקיבה יתר על המידה, והתרגו מנהגי כתיבה ומבטא, המושרים בעברית, כגון: לונדון, (ולא: לאנדן), קארטר (ולא: קאטה).

התעתיק מבוסס על אותיות והגייה של הלשון העברית. הגיים זרים, שאינם קיימים בלשונו, יועתקו באותם הגיים, המתקרבים במבטאם למבטא ההגיים הזרים.

הוועדה רואה את הכללים האלה כשלב אחד מעבודתה. אחרי אישורם יהיה צורך בחיבור הוראות מעשיות, הקשורות בהעתקה משפות, שיש לנו מנע שכיח עמהן.

ואלה הכללים:

א. העיצורים:

b - ב דגושה

c - אם היא הגויה כמו k תועתק ק, אם כמו ts - צ, אם כמו s - ס, ואם כמו ts - צ'.

- ch – אם היא הגויה כמו ts – צ, אם כמו š – ש, אם כמו h – כ רפה, וכן לפי שאר דרכי ההגייה.
- d – ד
- f – פ רפה
- g – אם היא הגויה כגימ"ל – ג, אם כמו dž – ג, אם כמו ž (כגון בצרפתית) – ז, ואם כמו h – כ רפה.
- h – ה
- j – אם היא הגויה כמו y – י, אם כמו ž (כבצרפתית) – ז, ואם כמו dž (כבאנגלית) ג, וכן לפי שאר דרכי ההגייה.
- k – ק
- l – ל
- m – מ
- n – נ
- ng – נג (תמיד)
- gn, ñ, ñ – ני (בדרך כלל)
- p – פ דגושה
- ph – פ רפה
- qu – ק, ואם היא הגויה כמו ku – קו
- r – ר
- s – ס (אבל s הונגרית – ש, sz הונגרית – ס)
- sh, sch – ש (וכן בפולנית, š בצ'כית)
- t – ט
- th – במלים אנגליות – ת, ואם המבטא כמו t – ט.
- v, w – בתחילת המלה – ו, בתוכה ובסופה – ב רפה.
- x – הנהגית ks – קס.
- y – עיצורית – י.
- z – ז (אבל באיטלקית ובגרמנית צ).

**ב. התנועות:**

- הערה: בגלל ריבוי הגוונים של מבטא התנועות בלשונות זרות ניתנים כאן הסימנים לפי ערכיהם בגרמנית או באיטלקית.
- a – א, להוציא שמות מקובלים מדורי דורות, הנכתבים בה' בסופם, וכן בסוף שמות של מדינות.
- e – e (וכלולים בה כל הגוונים של e, של האפסילון, של ö הגרמנית, eu הצרפתית וכיו"ב).

[הצעה אחרת: א + סימן חדש, שאיננו קיים בשימוש אחר.]

- הערה: אין כותבים א עם סימן, במקום שיש כבר א אחרת.
- i – י (ובתחילת המלה: אי, וכלול בה גם ü הגרמנית וה u הצרפתית)
- o – ו (ובתחילת המלה: או)
- u – ו (ובתחילת המלה: או)
- ei – אי
- ai – יי (בתחילת המלה: איי)

au – או (בלי הנקודה באות ו)

eu – אָו [תעתיק זה אינו סותר את הכלל שנקבע, שבמלים המשמשות בעברית יש להעתיק את הצירוף eu – אֵי].

Oi, oy – יֵי (ובתחילת המלה: אֵי)

תנועות נאזאליות, כגון: on, an בצרפתית או e, a בפולנית, נכתבות בתוספת ו.

הא' בן-חיים: תודה רבה לפרופ' רבין, שהביא את הצעת הוועדה. מאחר שהוא קשר את הצעת הוועדה להצעתו של ועד הלשון, יורשה לי לומר כמה מלים להשלמה. הצעת ועד הלשון פורסמה ב"לשונו". ועד הלשון לא הגיע לדיון בתעתיק. אותה הצעה היא בת שני סעיפים: סעיף אחד דן בלשונות האירופיות, וסעיף שני מיוחד ללשון הערבית.

בכללים הונח העיקרון, שאין אנו מעתיקים את המלים על פי האותיות. בשאלה זו היה דיון מקיף, ואני רוצה להזכיר את פרופ' קאסוטו המנוח, שדווקא הוא היה האיש, אשר דרש את ההעתיקה של אות כנגד אות, שאין אתה יכול להכיר מן העברית, איך נכתב השם בלועזית. הוועדה לא קיבלה את דעתו. זהו פירושו של כלל זה – לא להביע אות כנגד אות.

להצעה בדבר e – הערעור היה על אָ בסגול.

אין לנו לסתור את כללי הכתיב והניקוד העבריים. והסימן אָ סותרם. ואשר לבעית כתיבת מלים מנוקדות – יש שם בעיה לא קלה, למשל בעית הצירי והסגול, או הפתח והקמץ, אם הם צריכים לשמש במלים אלה כשימושם במלים העבריות.

הא' רבין: אני מציע שנדון בנקודה העקרונית השנייה במחלוקת בוועדה, והיא w – v. הוועדה התחילה בדיון בשאלת הניקוד. יש לוועדה הצעה כוללת לשיטת הניקוד של מלים לועזיות. אבל בטוחני, שהוועדה הייתה סבורה, כי זהו דיון ממושך מאוד. אני אומר, שאם תהיה החלטה בעניין e יהיה אפשר אחר כך להחליט אם להבחין בין אָ לבין אֵ. איני חושב, שאנו צריכים לדחות את הדיון בתנועות בגלל זה.

הא' בן-חיים: לא גייע לזה. יש בהצעה הקדמה עקרונית, אחר-כך נעבור לפירוט. ההקדמה העקרונית היא: "הצעה זו של כללי התעתיק מכוונת להעתיק שמות של אנשים, מוסדות, מקומות וכיו"ב מלשונות ורות. אין כוונת הכללים האלה לקבוע את כתיבן של מלים ממוצא לועזי, המשמשות בדיבור ובכתב של הלשון העברית".

הא' שלי: אני תמה, על שום מה שאלה זו קודמת לכל עניין. אחרי שנחליט על כללי התעתיק, נחליט אם להחיל אותם גם על מלים לועזיות אחרות, או רק על שמות. למה נתחיל בוויכוח על דבר לפני שהגיעה שעתו?

הא' בן-חיים: ייתכן שדעתו של חבר עשויה להשתנות בעניין כלל מן הכללים אם הוא יודע שהכלל חל גם על מלים כגון "טלפון", או אינו חל עליהן. לפיכך אני רוצה להקל על הדיון ולהקדים אותה שאלה.

הא' שלי: בדברי על מלה לועזית לא התכוונתי ל"טלפון", שהיא מלה שכבר נתאורחה בלשון עד שנגר ממנה גם פועל. וכונתי למלים לועזיות, שאין להן צורה עברית.

הא' בן-חיים: על כך אין מחלוקת.

הא' שלי: אבל בוועדה התנגדו לכך. אם יוחלט על תעתיק, כפי שיוחלט, חובה היא להחילו גם על מלים לועזיות שאין להן צורה עברית. אני שומע מפי גואמים רבים – בהם גם משכילים – את המלה "פֶּרְסֶפְטִיבֶה". במקום פֶּרְסֶפְטִיבֶה. וכן רבות אחרות. מדוע נצמצם

עצמנו בשמות פרטיים בלבד? כשנבוא להחיל את הכללים על מלים זרות – נמיין אותן. אין בכך כל קושי. אפשר שתהיינה כמה שאלות שוליות. מישהו יטען, שמלה פלונית כבר נתאזרחה. נכריע בדבר כרגיל. הכוונה ברורה. מלים שקיבלו צורה עברית ופועל עברי – אין משנים בהן.

הא' בן-חיים: עכשיו עומדת לדיון שאלת שמות של בני אדם ומקומות.

הא' ריבלין: אני חושב, שהדבר הראשון שעלינו לעשות הוא, שלא להתווכח, כי אם לשאול. אנשים ישבו על כך חודשים. אחר שנקבל תשובות לשאלות, נדון לעצם העניין. הכוונה לקבלת תשובות מן הוועדה על שאלות חברי המליאה, ולאחריהן יבוא הדיון.

הא' בן-חיים: אנו מקבלים את דעתו של הא' ריבלין.

הא' מייזלש: יש הבדל מהותי ויסודי בין מלה ובין שם פרטי, כאשר מדובר על שמות פרטיים, אי-אפשר להחיל אותם כללים על מלים שאולות שנקלטו בלשון.

הא' בן-חיים: נתחיל בשאלות להבהרה.

הא' מלצר: שאלה כללית: הא' רבין אמר, שאין הכתיב הזה בא לתקן, הוא בא כדי לעזור להבעה ולויהוי למי שידע את השם בלועזית. אני שואל: מה נעשה למי שקורא רק עברית או רק עיתונות עברית. למשל, אני קורא את תכנית הרדיו של השבוע, ויש שם 36 שמות שאיני יכול לפענח אותם, של קומפוזיטורים בעיקר. האם לזה אנו מחפשים תקנה? ואם לזה לא – למה כן?

הא' רבין: הפתרון שאתה מחפש הוא טראנסליטראציה, כתיב לפי הכתיב הור. כל זה יפה מאוד, אם אתה מחפש שמות של קומפוזיטורים איטלקים. שם אנו יכולים לתת טראנסליטראציה מדויקת. אך הטראנסליטראציה לא תעזור תמיד לבטא את המלה. היא טובה, כאשר מדובר במלה איטלקית או גרמנית. אבל אם ניתן טראנסליטראציה של צרפתית או של אנגלית או של דנית – לאן נגיע? לא נדע איך לבטא, אף על פי שנדע, איך נכתב השם בלועזית.

הא' מלצר: אני רוצה לדעת, איך לקרוא את המלה.

הא' רבין: אתה רוצה לדעת, איך כותבים שמות של קומפוזיטורים בלשונות לועזיות? אם ישתמשו בכתיב המוצע כאן, כל אחד ידע איך לבטא את השם, ולא כמו שהוא מבטא בדנית, אלא כמו שאנו מבטאים. אינני מאמין שאנו יכולים לכתוב את שמו של Grundtvig, כפי שדני מבטא אותו. אנו רק יכולים להתקרב לזה. אנו מציעים כתיב, המאפשר מבטא המתקרב למבטא הנכון בפי אדם שיש לו במבטאו רק הגאים עבריים. הטראנסליטראציה היא, לפי דעתי, בלתי אפשרית בעברית רגילה, בלי תוספות נרחבות של סימנים דיאקריטיים.

הא' אירמאי: בפרק א' חסרים דברים רבים. לדוגמה לאות s יש הרבה מבטאים בשפות שונות. הוא הדין לגבי gn, n, ch.

בפרק ב' הדוגמאות הן לא מאיטלקית ולא מגרמנית. אולי כדאי להתייחס ללאטינית, שם הדבר הוא חד-משמעי. יש כלל אחד שהאקדמיה קבעה: מלים ממקור יווני או לטיני הנכתבות ב-eu נכתבות בעברית בצירי וייד אחריו, כמו: אירופה, ניטרלי. כלל זה חסר ברשימה שהוגשה לנו.

הא' ריבלין: מה הייתה השיטה בנוגע לאותיות פ – ק; ח – כ? אם יהיה שם לאטיני שבו תופיע האות ch, ויצטרכו לשים בה דגש לפי כללי בגי'ד-כפית – יקראו כ.



האם נקטתם שיטה מסוימת בבואכם להציע ו או ב לאותיות v, w?

הא' רבין: דננו בוועדה גם בשאלה, אם להשתמש באות ח כדי לכתוב ch לועזית, בעיקר בתחילת המלה, כיוון שאנו נלחמים שיבטאו את ח כהלכתה, ולא רצינו להכניס הגאים שמיים למלים רוטיות או גרמניות. במלה "וילון", הכתובה בעברית באות ו, מקבילה ו ל-v לטינית, ומבטאים אותה ב רפה. אנו הולכים בדרך אבותינו. נהגנו כפי שאנשים נוהגים. החלטנו שלא להשתמש באות פ, ולא באות ח; לא להשתמש באות ש שמאלית עברית. עשינו יוצא מן הכלל אחד - ת כנגד th האנגלית.

הא' ייבין: על c נאמר, שהיא הגויה כך או אחרת, ובצדק, אך הוא הדין בהגייתם השונה של עיצורים אחרים. או שאין מפרטים למעלה, או שנותנים פירוט גם פה. יש כאן חוסר עקביות.

הא' רבין: לקראת הישיבה הבאה נכין א"ב פונטי עם דוגמאות. הכינתי טבלה גדולה מאוד, שבה הופיעו האותיות המקוריות. אך הוועדה לא רצתה להביאה לפניכם. היא חשבה, שזה מסבך. אפשר להכין את הטבלה בדרך צילום ולחלקה בין החברים. רצינו להקל, ונמצאו מקשים.

הא' ייבין: לעניין v, w אי אפשר לעשות מה שנעשה כאן. w האנגלית באמצע המלה זה לא ב רפה.

הא' רבין: אתה מציע להבדיל בין v ו-w?

הא' ייבין: בוודאי. ועוד: באות v יש גם הגייה גרמנית ופלמית - פ רפה. היא צריכה להופיע כאן. לעניין e - א. ההמצאה של א סגולה היא מכוערת, ואין לה כל יסוד. כבר היו הצעות של י"ד. מדוע צריך לכתוב א?

אם חושבים על הכנסת אותיות חדשות, הפוכות או לא הפוכות, לתוך השורה - הרי יש אפשרויות שונות. מדוע דווקא נון הפוכה? ואם מדברים על מסורת ועל נוהג מקובל, היה זמן לא כל-כך רחוק שהיה מקובל לכתוב ע במקום סגול. כך היה בספרים שנדפסו לפני ששים שנה. אם אומרים, שאין צורך להכניס חידושים, יש גם אפשרות כזו.

לסעיף הראשון - אני מבקש שלא נכניס את עצמנו לעניין תעתיק של מלים לועזיות. תיכף תתעורר השאלה, אם המלה הנדונה היא מלה שהתאורחה, או שהיא מלה לועזית? הוא הדין במלים כמו "טלוויזיה" או "סוציאליזם". איך נעתיק זאת? לפי כללי תעתיק אלה, או כפי שזה מקובל עד היום? אני מבקש שלא נכניס את ראשונו לכך. כותבים שמות - שמות של מוסדות, ארצות, אישים, אבל אין כאן שאלה של כתיב מלים לועזיות.

הא' קדרי: מדוע לא תרשום הוועדה ליד התעתיק, שהכוונה לטראנסקריפציה, ולא לטראנסליטראציה? כשמדובר על מבטא, אני שואל: לפי איזו שפה? נאמר: על-פי המבטא בדיבורנו העברי. של מי? העניין טעון הבהרה. גם בין המשכילים יש מוצאים, שמשכיל מבטא כך או אחרת. אולי צריך להוסיף: משכיל שאינו מצוי בשפת המקור של השם. מדוע לא תביא הוועדה לא רק נוהגי תעתיק של הגאים לועזיים, אלא גם דוגמאות של שמות שמדובר בהם? בלי דוגמאות יהיה קשה להחליט בכמה בעיות.

הא' רבין: אני מסכים בעניין הדוגמאות. לגבי המבטא - הוא אשר אמרתי: אחר כך צריך לעשות כללים לגבי כל לשון, לתת הוראות למי שמשתמש בתעתיק, איך יתעק מאנגלית וצרפתית, ואולי במשך הזמן יהיה צורך להוסיף גם לשונות אחרות. בעקבות זאת אני מבקש